

Зоран Милошевић

Институт за политичке студије, Београд

Александра Мировић

Институт за политичке студије, Београд

ГЕОПОЛИТИКА, ПРАВО И ИДЕОЛОГИЈА *

Сажетак

Данас, осим идеолошких знамо да постоје и геополитичке основе у коренима различитих правних система. Наиме, геополитика разликује два правна система: романо-германски („филозофија копна“) и „опште право“ англо-саксонског света („филозофија мора“), који непосредно утичу на принципе организације друштвеног живота. Најважнија разлика код ове две гране права је у формалним изворима права. Правна филозофија код припадника копна носи религиозни карактер и ту, скоро, правни принципи нису подложни променама, а у правној „филозофији мора“ промена права и његово непоштовање сматра се нечим природним.

Савремено човечанство, према прикупљеним подацима, проживљава кризу правне свести, управо због прожетости политичких система англо-саксонским правом. Ипак, свет не доживљава овакву кризу први пут, довољно је да се сетимо пропасти античког света. Тада је та криза започела са лаганим али неминовним распадом религиозности, који је постепено захватио и породични живот и правну свест. „Правна свест која је изгубила своје религиозне корене, показала се неспособном да одржи и одбрани монументалну државност и културу Рима, и неумољива историја је таквој правној свести изрекла своју пресуду“. Спас и обнова светске правне свести и правног поретка дошли су тада од *хришћанства*. Питање, које се данас поставља је, дакле, да ли се овај образац изласка из

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

кризе правне свести може поновити и која је то религија способна да учини?

Кључне речи: Право, криза, политика, идеологија, религија, морал, интеграције, вредности

Право је веома сложена појава, па се при одређивању његовог појма наилази на најразличитије ставове. Поједине дефиниције права се међусобно разликују најчешће по томе што обухватају различите елементе права, који сви стварно и постоје у праву. Тако ће једни дефинисати право као норме које санкционише држава својом принудом; други – као скуп норми и друштвених односа који су њима регулисани; трећи ће истицати циљ права, па ће га одредити као средство за остварење реда и мира у друштву итд.; четврти ће обратити пажњу на објективно дате елементе права које људи који право формулишу морају узети у обзир, па ће право дефинисати као поредак одређен „природом ствари“, људском природом, природом друштва или Богом, насупротив онима који говоре о друштвеној, односно класној условљености права итд.¹⁾ Ни у марксизму нема пуне сагласности у одређивању појма права. Право, према марксистима, одумире управо у мери у којој престаје бити израз и оруђе власти једног дела друштва над другим, уколико више постаје опште-друштвена наместо класне норме.²⁾ Но, данас се по овом питању иде у супротном правцу: право све више постаје инструмент и оруђе транснационалних корпорација и денационализованих елита.

Данас, осим идеолошких знамо да постоје и геополитичке основе у коренима различитих правних система. Наиме, геополитика разликује два правна система: романо-германски („филозофија копна“) и „опште право“ англо-саксонског света („филозофија мора“), који непосредно утичу на принципе организације друштвеног живота.³⁾ Најважнија разлика код ове две гране права је у формалним изворима права. Правна филозофија код припадника копна носи религиозни карактер и ту, скоро, правни принципи нису подложни променама, а у правној „филозофији мора“ промена права и његово непоштовање сматра се нечим природним. Ова чињенице нас доводе до другог појма – појма идеологије, јер сва ова напред наглашена сазнања нас упућују на снажно присуство идеологије,

1) *Politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1975, str. 810.

2) Исто, стр. 811.

3) Мямлин Кирилл, Столкновение цивилизаций на „поле права“, http://communitarian.ru/publikacii/pravo/stolknovenie_tsivilizatsiy_na_pole_prava/

ма како да се приступа праву са аспекта политичких идеологија или геополитике.

Термин „идеологија“ први пут се појавио 1796. године у научном раду француског филозофа Дестјута де Трасија у раду „Проект идеологије“. Почетком XIX века исти аутор је објавио четвортотомно истраживање „Елементи идеологије“ у којем је покушао да разради методологију уз чију би помоћ систематизовао идеје новог времена и створио *општу теорију идеја* или *науку о идеологији* која би имала задатак да истражује природно произилажење идеја и „илузорних мисли“. ⁴⁾ Данас се идеологија, углавном, дефинише као систем идеја, погледа, представа, осећања и веровања о циљевима развоја друштва и човека, а такође и као средство и пут постигнућа ових циљева оваплоћених у вредносним оријентацијама, убеђењима, актима воље и подстицајима (човека или људи) у својим истинским стремљењима и циљевима које су он или они поставили пред себе. ⁵⁾ Идеологија може имати позитивне, али и негативне импликације на друштвену збиљу, па тако и право. Идеологија може да човека мотивише на добра дела, али и злочине.

Да је тако потврђују и актуелни проблеми код следбеника филозофије права мора, односно англо-саксонског права, као што је: појава модерног робовласништва (иако све државе имају правну регулативу која ово забрањује), корупција, правни вакум у коришћењу одређених ресурса, посебно интернета, све чешиће „укидање права на рад, образовање и лечење“, нелегална трговина људским органима, приватизација водних и других ресурса који имају општедруштвени значај, све гори правни положај жене у неким деловима света (на пример у Саудијској Арабији мушкарац не одговара ако убије своју жену и ћерку, посебно ако је то мотивисано „заштитом части“). ⁶⁾ „Најновија искуства из рата у Заливу указују и на спремност да се прибегне сваком расположивом средству, тако да само по себи питање права човека, појединца и старање о њему постаје беспредметно. Та права су у таквим околностима предмет системских кршења, а не доследне заштите“. ⁷⁾

Такође, нека правна документа Европске уније изазивају не само културолошки већ и правни шок. То се односи, на пример, на

-
- 4) Е. М. Бабасов, *Основы идеологии современного государства*, 2-3 издание, дополненное, Амалфея, Минск, 2004, стр. 8.
 - 5) А. С. Майхрович, *„Идеология: сущность, значение, возможность“*, „Право и экономика“, Минск, 2001, стр. 13.
 - 6) Види: Zoran Milošević, *Geopolitika*, Evropski univerzitet, Brčko, 2013, str. 281-285.
 - 7) Vladan A. Vasiljević, „Prava čoveka između politike i prava“, u zborniku dokumenata: *Prava čoveka*, Prometej, Beograd, 1991, str. 6.

Европску конвенцију о борби против насиља, која, као што је то случај у Пољској (потписан децембра 2013. године), изазвала жестоки отпор, посебно Римокатоличке цркве. Бискуп Јозеф Михалик је изјавио да је „Конвенција удар на породицу, а слични правни документи су чудовишне лажи, које намеће Европска унија.“ Конвенција изазива спор око дефиниције пола, штетних права деце, заштите хомосексуалаца и трансвестита.⁸⁾ Опет се, дакле, ради и имплементацији идеологије уз помоћ права у друштвени живот, док је сам узрок сукоба геополитички.

ПРАВНА ИДЕОЛОГИЈА И ДИСКРЕДИТАЦИЈА МИТА „О ПРАВНОЈ ДРЖАВИ“ ПРИПАДНИКА МОРА

Као у основи политичка творевина **право** увек има неке идеолошке црте које су израз посебних интереса и вредносних садржаја које у правне институте уграђују субјекти права. У том смислу свако право је интересно и вредносно обојено што значи да идеолошки неутрално и у том смислу „чисто право“, не постоји. Из тога не следи да право нема своју релативну аутономију. При чему се овде рађа нови мит, да у демократским друштвима постоји већа аутономија, а у ауторитарним много мања.⁹⁾

Међутим, последње деценије XX века и првих 13 година XXI века дискредитују овај мит „о релативној аутономији права“ у демократском друштву (у којем подразумевамо Запад, односно заговорнике политичке филозофије мора). Друштвене последице таквог идеолошког и правног волунтаризма су веома негативне. Међу њима је најштетнија свеопшта *правна несигурност* која не само што омета него често и потпуно онемогућава рационално функционисање друштвених институција и одговарајући квалитет живота у таквим друштвима који би био могућ кад би се право поштовало. Правну несигурност шире пре свега САД, јер на основу своје економске, војне и политичке моћи увек се поставе изнад права. У оваквим околностима, питање које је поставио Ноам Чомски, „Зашто је, што год САД да раде, то законито, а код других не?“¹⁰⁾ представља увод у данашњу немоћ (међународног) права. Но, то је

8) Martyna Bunda, Joanna Drosio-Czaplińska, „Pyskówka nad przemocą”, *Polityka*, 01/01/2013

9) Милован М. Митровић, *Увод у социологију и социологију права*, друго издање, Правни факултет, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 279.

10) Noam Chomsky, “Why It’s Legal When the US Does It”, *The Nation*, 05/02/2013. Питање је заправо из књиге Чомског „Power Systems: Conversations on Global Democratic Uprisings

у складу са правном и политичком филозофијом мора, према којој, како смо нагласили, право је ту да се мења и криши.

Цивилизацијски плурализам и различитост друштвених система су способни да формулишу различите обрасце права. Но, у сваком систему основна карактеристика правног живота је развијеност правне свести, те способност да се живот људи у заједници регулише правним и обичајним нормама. Наравно, све те норме и обичаји морају бити прихваћени и примењиви у свакодневној животној пракси.

У централизованим политичким системима и доминирајућој улози државе плуралност правног живота „маскира се“ и искључује из сазнања људи, при чему доминира етатизовани образац права. У сложеним и децентрализованим друштвима, где постоји дубока стратификација¹¹⁾ (поделе на класе) и различите аутономне културне институције постоје могућности за живот различитих правних школа и праксе. У овим друштвима се признаје постојање права и ван државе. Највећа разлика у праву, проистекла из социјално-културних услова, је правна свест и пракса Истока (муслимана) и Запада (хришћана).¹²⁾

Правни плурализам и сукоб правних школа и мишљења у живот уноси многа нејасна схватања и теорије, које отворено или прикривено наступају као идоолошке концепције.¹³⁾ Овде морамо рећи да не посотји јединствено схватање идеологије. Једни сматрају да иделогиија има вредносно-практични карактер и усмереност на практичну делатност, јер просуђује шта је „добро“, а шта „зло“. Зато право које наступа са позиција идеологије има у себи скривене вредности и оријентације. Но, редукција права на било које вредности изводи правну науку из области науке дајући му искључиво идеолошки карактер. *Зато је веома важно, колико је то могуће, разграничити право од идеологије.*

Правне идеје, односно правна идеологија садржи:

- Представе људи о жељеним правним нормама и о потребним законима;

and the New Challenges to U.S. Empire” (Систем власти: беседа о глобалним демократским устанцима и о новим изазовима америчкој империји).

11) Види: Zoran Milošević, *Sociologija*, Evropski univerzitet, Brčko, 2012.

12) Право и идеологија, „Коммуникативна концепција права (проблеми генезиса и теоретико-правовог обосновања)”, <http://www.law-students.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=197>

13) Исто.

- Однос према постојећим законима: прихватање или неприхватање;
- Правна идеологија увек је дефинисана класним интересима, а они су, према мишљењу марксиста, скоро увек, економски;
- Најважнији фактор који формулише правну идеологију јесу интереси људи, јер ту се манифестује однос према актуелној стварности, што се имплементира у економску сферу, а потом и у идеолошку.¹⁴⁾
- Људски интереси су бројни и обухватају не само економску, већ и друге сфере: национално питање, религију, културу и политику, а један од интереса је и формулисање правне идеологије.
- Специфичност правне идеологије у односу на друге идеологије произилази из специфичности самог права и његове улоге у формирању друштвеног поретка и, на крају,
- Правна идеологија формулише правну културу друштва.¹⁵⁾

Познати словеначки социолог, Сергеј Флере, у једној анализи посвећеној управо теми права и идеологије истиче да право садржи у себи и политички дискурс (идеологију), што даје овој области гипкост и могућност да се користи у различитим ситуацијама.¹⁶⁾ На пример, права човека, могу да се искористе за бомбардовање и уништавање цивилних циљева и мирног становништва (мостови, путнички возови, болнице итд. током агресија НАТО-а на СР Југославију или напада САД и њених савезника на Ирак и Колумбију. Некадашњим или актуелним санкцијама Србији, Ираку, Ирану и другима Запад не дозвољава да се тамошњој деци достављају важни прехранбени производи и лекови, а све је „у оквиру међународног права“. У „оквиру права“ је и финансирање различитих

14) „Правовая идеология: содержание, формирование”, http://www.studyaw.narod.ru/livshic/livshic_2_5_1.htm

Ниво правне културе је друштвени показатељ, који открива место и улогу права у животу друштва. Правна култура одсликава однос према праву, познавање права и закона и спремност да се поступа у складу са законима. Затим, уважавање правосуђа, обраћање суду за заштиту својих права, одрицање од коришћења незаконитих средстава за остварење својих циљева и решавање конфликта. Правна култура и правна свест одражава и ниво развоја једне државе и народа. Скоро свака држава има свој ниво развоја и у њему се одсликава и правна култура, развој права и правна свест.

15) Владимир Борисович Исаков, „Право и идеология в демократическом обществе”, <http://www.lawinrussia.ru/node/178027>

16) Сергей Флере, „Права человека и идеология капиталистической глобализации: взгляд из Словении”, <http://left.ru/2004/16/flere115.html>

војних формација у Латинској Америци, које се боре против свог народа. У савременој правној идеологији, права човека се схватају као класична политичка права (слобода речи и штампе, окупљања, опште право гласа, итд), а занемарују социјална права, као што је право на рад, приступ храни и лековима. Покрети у „Трећем свету“ за уклањање стране доминације (борба против неоколонијализма) и експлоатације, као и сиромаштва се спречава, чак и отвореном војном силом.¹⁷⁾ Тако је у капитализму. Право се користи у контексту политичких права, одвојено од социјалног, економског и културног контекста. Зато Флере изводи закључак да су друштвене науке уопште, па самим тим и право, посебно теорија права и државе, тесно повезане са идеологијом конкретне друштвене групе. Но, све ово говори о пристрасности, а то како би рекао познати руски правник и филозоф, Иван Иљин, „деформише одговор“.¹⁸⁾ Овде треба рећи да актуелна правна идеологија Запада деформише и улогу судова, посебно за извршене ратне злочине, јер „феномен су 20. века, повезан са процесом израстања САД у велику силу. Они су често судови ратног побједника, који бира суд и одређује судије, дефинише истину, моралне и правне норме. Из америчког историјског искуства развила се и пракса да суд не само што суди за злочин него и сам постепено постаје инструмент ратовања, политички“.¹⁹⁾ Нека суђења за тешке злочине, превасходно из политичких разлога, нису ни покренута, а нека су покренута, иако нема кривице или није злочин.²⁰⁾

ДА ЛИ ЈЕ СЕКУЛАРИЗАЦИЈА ДОВЕЛА ДО КРИЗЕ ПРАВНЕ СВЕСТИ?

Криза правне свести и претварање права у голу идеологију, која треба да оправда доминацију Запада, односно САД и њоме прокламовану глобализацију, делује крајње штетно по људску заједницу. Док је савремени „просвећени“ човек склон, под утицајем идеологије глобализма да посумња у значај отаџбине, патриотизма и национализма, или да једноставно одбаци ове драгоцене основе

17) Види: Зоран Милошевић, *Повратак белих господара*, ЗМ и Клуб српских родољуба, Београд, 2012.

18) Иван Иљин, *О супротстављању злу силом*, Zepher book world, НИЦ Војска, Београд, 2001, стр. 7.

19) Жељко Вујадиновић, „Међународни кривични суд за бившу Југославију као израз свог времена“, *Политеа*, бр. 1, Бања Лука, 2011, стр. 225.

20) Исто, стр. 226.

живота, што код денационализованих елита представља беспоговорну норму, докле деструкција *правне свести*, није у жижи јавности, иако се она убрзано одвија. Оно што највише о чему савремени човек размишља, јесу његова лична права и привилегије, заправо, како да их се домогне прошири на све стране, не излажући се по могућности судским непријатностима. Међутим, о томе да актуелно право у земљи – закон, указ, овлашћење, обавеза, забрана – не може да постоји и примењује се изван живе правне свести, не може да сачува ни породицу, ни поредак, ни државу, ни привреду, ни имовину, о томе савремени човек скоро и не помишља. То води двома последицама: с једне стране актуелно државно право, такозвано *позитивно право*, не може да се *усавршава* по свом *садржају*, и почиње да се осуђује и одбацује у целини као безвредно „буржоаско право“; с друге стране, долази до лаганог подривања и постепеног слабљења његове организаторске, регулативне и заштитне *животне снаге*.²¹⁾

Поред бројних друштвених група и обесправљених класа, који истичу и обојеност права идеологијом, ту су и марксисти и феминисткиње. Ако су марксисти указивали на злоупотребу права од стране буржоазије, феминисткиње су указивале на мушку злоупотребу права, односно да уз помоћ права и због тог (мушког) права није могуће остварити равноправност полова. Наиме, феминисткиње истичу да постоји неравноправност у сфери професија, материјалног благостања и приступа политичкој власти, насиља у породици, према власништву над имовином и наследном праву, итд. Према мишљењу М. Fouculta реч је о феномену злоупотребе права, које се састоји у срастању права са мушком културом. Ова култура користи право за такво формирање социјалних категорија и норми понашања које лишавају жену правног лека. Ово налази свој израз у свеукупној правној процедури:

1. Право се декларисало да однос мушкараца и жена није могуће регулисати правом. Самим тим јавља се илузија о неутралности права у питањима каква су проституција и експлоатација жена.
2. Право тврди да у материјалне доказе може бити укључена сексуална историја жртве, а не оптуженог. Самим тим маса правних рјешења у области насиља усмјерава се против жена.
3. Правна аргументација се формира у категоријама случајева – изузетака. Апелација на изузетке производи ти-

21) Иван Иљин, *Пут духовне обнове*, Логос, Ант, Београд, 1998, стр. 145-146.

пично мушка предубеђења у односу на жену. При том се то образлаже заштитом интереса жена које представљају објекат суда. Резултат тога је да се правник ограђује од алтернативе бити професионалац или стати на феминистичку позицију. То, наравно, доводи до тога да жене са крајњим подозрењем гледају на право.²²⁾

Искуство различитих друштвених група, па у том смислу и жена, са правом демаскира његову идеолошку улогу коју, у суштини, транслатира и пропагира либерални индивидуализам. Но, све ово доводи до кризе правне свести, јер ако се друге области људског живота злоупотребљавају то може да се и поднесе, али ако се право злоупотреби и уништи правна свест код људи онда се стварају услови за свеколику примитивизацију и стварање околности у којима ће се појавити голи дарвинизам и борба за преживљавање.

Данас преживљавамо период када је правни поредак посвуда несигуран и уздрман у својим темељима, када се велике и мале државе налазе пред могућношћу пропасти и распада, а светом се шире сверазарајући ковитлаци или чак удари револуционарног ветра, који угрожавају целокупну људску културу.²³⁾

Савремено човечанство проживљава кризу правне свести. Светска историја не доживљава овакву кризу први пут, довољно је да се сетимо пропасти античког света. Тада је та криза започела са лаганим али неминовним распадом религиозности, који је постепено захватио и породични живот и правну свест. „Правна свест која је изгубила своје религиозне корене, показала се неспособном да одржи и одбрани монументалну државност и културу Рима, и неумољива историја је таквој правној свести изрекла своју пресуду“.²⁴⁾ Спас и обнова светске правне свести и правног поретка дошли су тада од *хришћанства*. Овај закључак је логичан, јер долази из перспективе копна, где право има религиозне корене, који се тешко мењају. Закључак, наравно, има у потпуности геополитички контекст.

Хришћанско учење, заправо, није дало људима никакво ново учење о праву, о правној свести, о држави и политици, о законима и суду, о правима и сталожима; оно је такорећи све ове ствари померило у други план као неважне, а према интерпретацији из првих векова оно их је чак на неки начин одбацивало и осуђивало. Оно се радије окретало последњим, најдубљим изворницима

22) С. Smart, *Feminism and the Power of Law*, London, 1989, p. 2.

23) Исто, стр. 146.

24) Исто.

људског духа. Хришћанска религија је учила човека новом односу према Богу и људима. Она га је позивала на *живо јединство с Божанством* у целовитој, пожртвованој *љубави* и на живо јединство с ближњима у искреном *богољубивом човекољубљу*. Али у том позиву провејавао је некакав божанствени, религиозно-морални дух чије је обитавање у човеку сугерисало нов приступ према свету у целини, а потом и према *праву* и *државном животу*. Но, последњих неколико векова у Европи је слабио утицај религије, а култура се „ослобађала“ – секуларизовала се, што је човечанство увело у *ирационалну кризу*, која је захватила све, па и право и правну свест. „Целокупно унутарње *правно искуство* човека почело је постепено да се крњи и дегенерише“. ²⁵⁾ Правна свест је постајала неутемељена, њени мотиви и побуде су постајали све површнији, она је почела да губи свој племенити правац. Правна свест је заборавила да разликује добро и зло, право и неправде; све је постало условно и релативно, угњездила се буржоаска беспринципијелност и социјална равнодушност, приближила се епоха духовног нихилизма и отворене подмитљивости. Ово је погодовало процвату различитих идеологија, које су објашњавале, али и правдале овакво стање.

Према Иљину идеологија марксизма је разрадила „формулу дегенерисане и расточене правне свети“. ²⁶⁾ Она гласи: „Држава је релативна, условна равнотежа једнаких људских индивидуа које нису ништа друго до материјална бића која подлежу квантитативном мерењу и пребројавању“. Овакво стање правне свести карактеришу следећа обележја: негирање духа, духовне личности, духовне културе, вере, породице и права као самосталних вредности; свођење људског живота на материјалне процесе, материјална мерила и материјално благостање; неверовање у снагу личне слободе, иницијативе и органске, стваралачке равнотеже личног и друштвеног живота; вера у снагу механичке покорности, диктаторске наредбе и забране, у снагу мржње, класне борбе, револуције, свеопштег сиромаштва и свеопште једнакости. ²⁷⁾

25) Исто, стр. 149.

26) Исто.

27) Зато је потребно анализирати право из више научних опција, па и са позиције социологије права. Ова наука је социолошка дисциплина настала половином XIX века с циљем да проучава место и улогу *права* у друштву. На развој социологије права снажно је утицала социолошко-правна теорија Макса Вебера. У том смислу социолошка анализа стоји у служби сагледавања друштвено-историјских токова који су довели, прво, до формалне логике као такве, а затим и до њене примене у праву. Види: Aljoša Mimica, Marija Bogdanović, *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007, str. 558.

Оваква „правна свест“ само је наизглед правна свет, у суштини она једноставно негира право као манифестацију духа и слободе, а афирмише диктаторску, механичку самовољу.²⁸⁾

Следеће питање које се отвара јесте обнова правне свести уз помоћ религије. Но, овде се наилази на тренутно нерешив проблем: ни једна религија не манифестује снагу да учествује у обнови правне свести. Другим речима, то значи да ће стање кризе правне свести трајати. Очигледно је да још нису сазрели импулси за обнову религиозности код људи, а тиме и обнову правне свести. Криза правне свести, очигледно има геополитички контекст и изазвана је политичком и правном „филозофијом мора“ према којој правне морме требају да се, према потреби, мењају, односно крше. Тиме је за англосаксонски свет то уобичајена појава, док за припаднике копна то представља насиље и увод у свеколику кризу правне свести са несагледивим последицама.

Наравно, спомињање потребе поштовања оба правна система, односно давање аутономности у правној „филозофији мора“ и правној „филозофији копна“ је још један мит. Стварност је таква да ће сукоб трајати док се системи не помире, или док један не надвлада, при чему ће се у овом случају нанети велика штета, посебно оним људима који не могу да се прилагоде „неприродном“ правном систему.

Zoran Milosevic, Aleksandra Mirovic

GEOPOLITICS, LAW AND IDEOLOGY

Summary

Nowadays we know that there are geopolitical basics in roots of different legal systems in addition to their ideological roots. Geopolitics distinguishes two legal systems: Roman-Germanic (“philosophy of the land”) and “Common Law” of Anglo-Saxon world (“philosophy of the sea”), which directly influences principles of organization of social life. A most important difference regarding these two types of the law is formal source of the law. Legal philosophy of members of the Land school has religious character and within it legal principles are almost not subjected to changes, while in legal “philosophy of the Sea” school the change of law and disobeying of it is considered as something natural.

According to collected data, modern mankind has been going on through “a crisis of legal consciousness” due to pervasion of political

28) Види: Иван Иљин, *У потрази за праведношћу*, Светигора, Цетиње, 2001, стр. 113-118.

systems by the Anglo-Saxon law. However, the world does not experience this type of crisis for the first time, as it is enough to recall decay of Antic world. At that time the crisis had started with a slow but inevitable break-down of religiousness which gradually encompassed both family life and legal consciousness. „Legal consciousness which lost its religious roots turned out to be incapable of preserving and protecting monumental statehood and culture of Rome and relentless history rendered its verdict to such legal consciousness.“ Rescue and recovery of the world legal consciousness and legal order came from Christianity. A question that is ahead of us today is therefore is it possible for this pattern of the way out of the crisis to be repeated and what is religion that is capable of doing it?

Key Words: law, crisis, politics, ideology, religion, moral, integrations, values

ЛИТЕРАТУРА

- Бабасов, Е. М.: *Основы идеологии современного государства*, 2-3 издание, дополненное, Амалфея, Минск, 2004.
- Bunda, Martyna / Drosio-Czaplińska, Joanna: „Pyskówka nad przemocą”, *Polityka*, 01/01/2013
- Vasiljević, Vladan A.: „Prava čoveka između politike i prava”, u zbrniku dokumenata: *Prava čoveka*, Prometej, Beograd, 1991
- Вујадиновић, Жељко: „Међународни кривични суд за бившу Југославију као израз свог времена”, *Политеа*, бр. 1, Бања Лука, 2011.
- Ђурић Живојин, „Регионализам и рашка област (Санџак) у геополитичком моделу глобализације”, *Политичка ревија*, бр. 2, Београд, 2003.
- Исаков Владимир Борисович, „Право и идеологија в демократическом обществе”, <http://www.lawinrussia.ru/node/178027>
- Иљин, Иван: *Пут духовне обнове*, Логос, Ант, Београд, 1998.
- Иљин, Иван: *У потрази за праведношћу*, Светигора, Цетиње, 2001.
- Иљин, Иван: *О супротстављању злу силом*, Zepter book world, НИЦ Војска, Београд, 2001.
- Кирилл, Мямлин: „Столковение цивилизаций на „поле права”, http://communitarian.ru/publikacii/pravo/stolknovenie_tsivilizatsiy_na_pole_prava/
- Майхрович, А. С. : *Идеологија: сушност, значење, возможность*, „Право и економика“, Минск, 2001.
- Mimica, Aljoša / Bogdanović, Marija: *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007.
- Милошевић, Зоран: „Нацрт Статута Војводине – основ за денацификацију Срба у покрајини”, у зборнику: *Србија политички и институционални изазови*, приредили: Момчило Суботић и Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Милошевић, Зоран: *Откривање државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

- Милошевић, Зоран: „Ћирилица, правосуђе и српска држава”, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2010.
- Милошевић, Зоран: „По(р)уке Лисабонског самита НАТО-Русија”, *Политичка ревија*, бр. 4, Београд, 2010.
- Милошевич, Зоран: „Нужна ли нам реформа демократији?”, *Учене записки*, № 1, Череповец, 2011.
- Milošević, Zoran: *Sociologija*, Evropski univerzitet, Brčko, 2012.
- Милошевић, Зоран: *Повратак белих господара*, ЗМ и Клуб српских родољуба, Београд, 2012.
- Милошевић, Зоран / Ђурић, Живојин: *Империјално разарање држава*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Митровић, Милован М.: *Увод у социологију и социологију права*, друго издање, Правни факултет/Службени гласник, Београд, 2007.
- „Право и идеологија, Коммуникативна концепција права (проблеми генезиса и теоретико-правовог обосновања)”, <http://www.law-students.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=197>
- „Правовая идеологија: содержание, формирование”, http://www.studylaw.narod.ru/livshic/livshic_2_5_1.htm
- Politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1975.
- Smart, C.: *Feminism and the Power of Law*, London, 1989.
- Флере, Сергей: „Права человека и идеология капиталистической глобализации: взгляд из словении”, <http://left.ru/2004/16/flere115.html>
- Chomsky, Noam: „Why It’s Legal When the US Does It”, *The Nation*, 05/02/2013

Resume

As fundamentally political entity the law always has some ideological traits that are an expression of particular interests and values whose make in law institutions subjects of law. In that sense, every law is entitled as interest and value influenced which means ideologically neutral, and, in the sense “pure law” does not exist. It does not follow that the law does not have a relative autonomy. Which implies a new myth is born, that in democratic societies exists so-called “rule of law” and that it is embodiment of respect for the rights.

Modern humanity, according to collected data, experiencing a crisis of law awareness. World history has not seen such a crisis for the first time, it is enough to remember the fall of the ancient world. Then the crisis started with the slow but inevitable collapse of religiosity, which gradually affected family life and law awareness. “Legal awareness, that has lost its religious roots, proved unable to maintain and defend the sovereignty and monumental Roman culture, and history is such a relentless legal consciousness rendered its verdict.” Rescue and recovery global law awareness and law order came from then Christianity. However, in these days the author does not see that conditions matured enough with the help of some religions, including Christianity, renew global law world.

As fundamentally political entity the law always has some ideological traits that are an expression of particular interests and values whose make in law institutions subjects of law. In that sense, every law is entitled as interest and value influenced which means ideologically neutral, and, in the sense “pure law” does not exist. It does not follow that the law does not have a relative autonomy. Which implies a new myth is born, that in democratic societies there is greater autonomy and much less in authoritarian. However, the first thirteen years of the XXI century, discredit the myth “about the relative autonomy of law” in a democratic society (which we mean the West). The social consequences of such an ideological and law voluntarism are very negative. Among them, the most widely pervasive is legal uncertainty that not only hinders but often completely disables the rational functioning of social institutions and adequate quality of life in such societies that would be possible if the law respected.

Civilizational pluralism and diversity of social systems are able to create a large variety of law forms. However, the basic characteristics of each system’s law life in each system is development law awareness and the ability that life in the community regulates with law and customary norms. Of course, all these norms and customs have to be accepted and applied in daily life.

In centralized political systems and the dominating role of the state, plurality of law life are “masked” and excludes the knowledge of people, which implies etates law form. In complex and decentralized society, where there is deep stratification (the class division) and different autonomous cultural institutions, exist the possibility for life different law schools and practice. In these societies is recognized the existence the law out of the state. The biggest difference is law difference, arising from the socio-cultural conditions, the legal consciousness and practice of the East (Muslim) and the West (Christians).

Law pluralism and conflict of law schools and opinions brings in life many vague concepts and theories, openly or covertly, act as ideology concept. Here we have to say that there is no common understanding of ideology. Some believe that ideology has practical value and character and focus on practical activity because judging what is “good” and what is “evil”. Therefore, the law that approach from the position of an ideology have in itself hidden values and orientations. However, the reduction of the law on any values takes law science from the science area and giving it exclusive ideological character.

* Овај рад је примљен 21. јануара 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 04. марта 2013. године.